Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 11 september 2019*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Konsumentkreditavtal – Direktiv 2008/48/EG – Artikel 16.1 – Förtidsåterbetalning – Konsumentens rätt till en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden, varvid denna nedsättning utgörs av räntan och kostnaderna under avtalets återstående löptid”

I mål C-383/18,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibett w Świdniku (Distriktsdomstolen i Lublin-Wschód – Lublin med säte i Świdnik, Polen) genom beslut av den 28 maj 2018, som inkom till domstolen den 11 juni 2018, i målet

Lexitor Sp. z o.o

mot

Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa im. Franciszka Stefczyka,

Santander Consumer Bank SA,

mBank SA,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-C. Bonichot samt domarna C. Toader (referent), A. Rosas, L. Bay Larsen och M. Safjan,

generaladvokat: G. Hogan,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa im. Franciszka Stefczyka, genom P. Chojecki,P. Skurzyński, radcowie prawni och M. Kowara, adwokat,

– Santander Consumer Bank SA, genom P. Kończal, P. Muciek och J. Wojnarowska, radca prawny,

* Rättegångsspråk: polska.

– mBank SA, genom A. Opalski, radca prawny,

– Polens regering, genom B. Majczyna, i egenskap av ombud,

– Spaniens regering, genom S. Jiménez García, i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom A. Szmytkowska, G. Goddin och C. Valero, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 23 maj 2019 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 16.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (EUT L 133, 2008, s. 66).

2 Begäran har framställts inom ramen för tre mål mellan, å ena sidan Lexitor sp. z o.o. (nedan kallat Lexitor) och, å andra sidan, Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo - Kredytowa im. Franciszka Stefczyka (nedan kallat SKOK), Santander Consumer Bank SA (nedan kallad Santander Consumer Bank) respektive mBank SA (nedan kallad mBank). Målen rör nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden med anledning av förtidsåterbetalning av konsumentkrediter.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 87/102/EEG

3 I artikel 8 i rådets direktiv 87/102/EEG av den 22 december 1986 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om konsumentkrediter (EGT L 42, 1987, s. 48; svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 202), vilket upphävdes och ersattes av direktiv 2008/48 med verkan från den 11 juni 2010, föreskrevs följande:

”Konsumenten skall ha rätt att betala sin skuld enligt ett kreditavtal innan den överenskomna avtalstiden löpt ut. Enligt de regler som fastställts av medlemsstaterna skall konsumenten i detta fall ha rätt till rimlig nedsättning av den sammanlagda kostnaden för krediten.”

Direktiv 2008/48

4 I skälen 7, 9 och 39 i direktiv 2008/48 anges följande:

”(7) För att underlätta framväxten av en väl fungerande inre marknad för konsumentkrediter är det nödvändigt att föreskriva en harmoniserad ram på gemenskapsnivå på ett antal betydande områden. Med tanke på konsumentkreditmarknadens ständiga utveckling och den ökande rörligheten bland den europeiska befolkningen bör ett modernt regelverk för konsumentkrediter

kunna skapas genom framtidsinriktade gemenskapsbestämmelser som kan anpassas efter kommande kreditformer och som ger medlemsstaterna den flexibilitet som krävs för genomförandet.

…

(9) Det krävs fullständig harmonisering för att kunna tillförsäkra alla konsumenter i gemenskapen ett högt och likvärdigt konsumentskydd som tillvaratar deras intressen och för att det ska skapas en verklig inre marknad. …

…

(39) Konsumenten bör ha rätt att återbetala sin skuld innan den förfallit till betalning enligt kreditavtalet. Oavsett om förtidsåterbetalningen avser hela skulden eller delar av den, bör kreditgivaren ha rätt till ersättning för sådana kostnader som har direkt samband med förtidsåterbetalningen, med beaktande även av eventuella besparingar som kreditgivaren därmed gör. För att fastställa beräkningsmetoden för ersättningen är det emellertid viktigt att respektera flera principer. Beräkningen av kreditgivarens ersättning bör vara överskådlig och begriplig för konsumenter redan innan avtalet ingås och i varje fall under fullgörandet av kreditavtalet. Beräkningsmetoden bör dessutom vara enkel att tillämpa för kreditgivarna, och de ansvariga myndigheternas kontroll av ersättningen bör underlättas. …”

5 Av artikel 3 i direktivet framgår följande:

”I detta direktiv gäller följande definitioner:

a) *konsument*: en fysisk person som i de transaktioner som omfattas av detta direktiv handlar för ändamål som ligger utanför hans närings- eller yrkesverksamhet.

…

g) *konsumentens sammanlagda kreditkostnad*: samtliga kostnader, inklusive ränta, provision, skatter och alla andra slags avgifter, som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet och som kreditgivaren känner till, med undantag för notariatsavgifter; kostnader för kompletterande tjänster till kreditavtalet, särskilt försäkringspremier, ska också inbegripas om även tecknande av ett tjänsteavtal är obligatoriskt för att erhålla krediten eller för att erhålla den på de villkor som angavs i marknadsföringen.

…”

6 I artikel 16 i samma direktiv, som har rubriken ”Förtidsåterbetalning”, föreskrivs följande:

”1. Konsumenten ska ha rätt att när som helst helt eller delvis fullgöra sina skyldigheter enligt ett kreditavtal. I sådana fall har konsumenten rätt till en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden, varvid denna nedsättning utgörs av räntan och kostnaderna under avtalets återstående löptid.

2. Vid förtidsåterbetalning ska kreditgivaren ha rätt till en rimlig och objektivt motiverad kompensation för eventuella kostnader som har ett direkt samband med förtidsåterbetalning av krediten, förutsatt att förtidsåterbetalningen infaller inom en period med fast kreditränta.

Denna kompensation får inte överstiga 1 % av det kreditbelopp som förtidsåterbetalats, om tidsperioden mellan förtidsåterbetalningen och det överenskomna hävandet av kreditavtalet överstiger ett år. Om perioden inte överstiger ett år, får kompensationen inte överstiga 0,5 % av det kreditbelopp som förtidsåterbetalats.

3. Ingen kompensation för förtidsåterbetalning får utkrävas

a) om betalningen har gjorts i enlighet med ett försäkringsavtal som ska garantera återbetalningen av krediten,

b) om det gäller kontokrediter, eller

c) om återbetalningen infaller inom en tidsperiod för vilken krediträntan inte är fast.

4. Medlemsstaterna får föreskriva att

a) kreditgivaren kan utkräva denna kompensation endast under förutsättning att beloppet av förtidsåterbetalningen överskrider det tröskelvärde som fastställs i nationell lag. Detta tröskelvärde får inte överstiga 10 000 [euro] under en period om tolv månader,

b) kreditgivaren undantagsvis får kräva högre kompensation, om han kan bevisa att den förlust han lidit till följd av förtidsåterbetalningen överstiger det belopp som fastställts enligt punkt 2.

Om den kompensation som kreditgivaren kräver är högre än den förlust som han faktiskt har lidit, får konsumenten kräva att kompensationen ska minskas i motsvarande mån.

I detta fall ska förlusten vara mellanskillnaden mellan den ursprungliga avtalade räntan och den ränta till vilken kreditgivaren kan låna ut det belopp som betalats tillbaka i förtid på marknaden, vid tidpunkten för förtidsåterbetalningen, varvid hänsyn ska tas till administrativa kostnader på grund av förtidsåterbetalningen.

5. Kompensationen får inte överstiga det räntebelopp som konsumenten skulle ha betalt under den tid mellan förtidsåterbetalningen och det avtalade datumet för kreditavtalets slut.”

7 I artikel 22 i samma direktiv, med rubriken ”Harmonisering och detta direktivs tvingande karaktär”, föreskrivs följande:

”1. I den mån detta direktiv innehåller harmoniserade bestämmelser får medlemsstaterna inte behålla eller införa andra bestämmelser i sin nationella lagstiftning som skiljer sig från vad som fastställs i detta direktiv.

…

3. Medlemsstaterna ska också säkerställa att de bestämmelser de antar för att genomföra detta direktiv inte kan kringgås genom det sätt på vilket avtal formuleras, t.ex. genom att integrera sådana kreditutnyttjanden eller kreditavtal som omfattas av tillämpningsområdet i detta direktiv i kreditavtal vars karaktär eller syfte skulle göra det möjligt att undvika tillämpning av direktivet.”

Nationell rätt

8 Ustawa o kredycie konsumenckim (lag om konsumentkrediter) av den 12 maj 2011 (Dz. U. nr 126, position 715), i den lydelse som är relevant i det nationella målet (nedan kallad konsumentkreditlagen), införlivar direktiv 2008/48 med polsk lagstiftning.

9 Enligt artikel 5.6 i nämnda lag definieras begreppet ”den sammanlagda kreditkostnaden” som samtliga kostnader som konsumenten är skyldig att betala i samband med kreditavtalet, och särskilt ränta, avgifter, provision, skatter och marginaler som är kända för kreditgivaren, samt kostnader för kompletterande tjänster, bland annat försäkringar, om dessa kostnader är obligatoriska för att erhålla krediten eller för att erhålla den på de föreslagna villkoren, med undantag av notariatsavgifter som en konsument bär.

10 Enligt artikel 49.1 i denna lag ska den sammanlagda kreditkostnaden, vid återbetalning av krediten i sin helhet före den tidpunkt som anges i avtalet, sättas ned med de kostnader som hänför sig till den tid som avtalets löptid förkortats med, även om konsumenten ådragit sig dessa kostnader före återbetalningen.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

11 De tre nationella målen, som den hänskjutande domstolen valt att förena, har föranletts av konsumentkreditavtal som ingåtts mellan en konsument, enligt artikel 3 a i direktiv 2008/48, och SKOK, Santander Consumer Bank respektive mBank. I vart och ett av kreditavtalen föreskrevs en provision som skulle betalas till respektive bank, vars storlek inte berodde på avtalens löptid. Provisionen uppgick till 1 591,35 polska zloty (PLN) (cirka 380 euro), 4 845 PLN (cirka 1 150 euro), respektive 3 070,40 PLN (cirka 730 EUR).

12 Efter att ha gjort en förtidsåterbetalning av sina krediter, överlät konsumenterna de fordringar som de hade hos bankerna till följd av förtidsåterbetalningarna till Lexitor, ett bolag bildat enligt polsk rätt som tillhandahåller juridiska tjänster till konsumenter.

13 Därefter begärde Lexitor, i egenskap av förvärvare av fordringarna, att SKOK, Santander Consumer Bank och mBank skulle återbetala en del av den provision som konsumenterna hade betalat, jämte dröjsmålsränta.

14 Eftersom kreditinstituten inte gick med på denna begäran väckte Lexitor den 8 januari 2018, den 29 december 2017 och den 26 februari 2018 talan vid den hänskjutande domstolen i tre olika mål och yrkade att den skulle förplikta Santander Consumer Bank, SKOK respektive mBank att betala en del av denna provision, motsvarande den återstående avtalstiden för kreditavtalen, jämte dröjsmålsränta.

15 Svarandena i de nationella målen bestred de beslut om betalningsföreläggande som meddelades av den hänskjutande domstolen.

16 Den hänskjutande domstolen vill få klarhet huruvida, i en sådan situation som den som är aktuell i de nationella målen, konsumentens rätt till nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden vid förtidsåterbetalning av krediten, enligt artikel 16.1 i direktiv 2008/48, även avser kostnader som inte beror på avtalets löptid. Den hänskjutande domstolen har i detta avseende påpekat att även om vissa polska domstolar har besvarat denna fråga nekande med stöd av konsumentkreditlagen, har en annan domstol däremot lämnat ett jakande svar, och därvid grundat sin bedömning på en tolkning av denna lag mot bakgrund av artikel 16 i direktivet.

17 Den hänskjutande domstolen anser att denna artikel ska tolkas så, att en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden innefattar kostnader som inte beror på kontraktets löptid. Enligt den hänskjutande domstolen skulle en sådan tolkning skydda konsumentintresset och säkerställa jämvikten mellan parterna. För det fall ett avtal återbetalas i förtid, kan kreditgivaren på nytt använda det återbetalade beloppet för att bevilja en ny kredit och därmed erhålla en ny provision. Den motsatta lösningen skulle dessutom riskera att leda till att kreditgivarna enbart tar ut kostnader som formellt är oberoende av kreditavtalets löptid, för att undvika att de berörs av nedsättningen av den sammanlagda kreditkostnaden.

18 Mot denna bakgrund beslutade Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibett w Świdniku (Distriktsdomstolen i Lublin-Wschód – Lublin, med säte i Świdnik, Polen) att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

”Ska artikel 16.1, jämförd med artikel 3 g i [direktiv 2008/48] tolkas så, att en konsument som i förtid har fullgjort sina skyldigheter enligt kreditavtalet har rätt till en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden, inklusive kostnader vars storlek är oberoende av kreditavtalets löptid?”

19 Den hänskjutande domstolen har även begärt att målet ska handläggas skyndsamt enligt artikel 105.1 i EU-domstolens rättegångsregler. Denna begäran avslogs i beslut av EU-domstolens ordförande av den 17 september 2018, Lexitor (C-383/18, ej publicerat, EU:C:2018:769).

Tolkningsfrågan

20 Det ska inledningsvis påpekas att den omständigheten att de nationella målen endast har juridiska personer som parter inte hindrar att direktiv 2008/48 tillämpas. Såsom generaladvokaten påpekat i punkt 24 i sitt förslag till avgörande beror tillämpningsområdet för direktivet inte på vilka som är parter i tvisten, utan vilka som är parter i kreditavtalet. De fordringar som är föremål för talan vid den nationella domstolen har uppkommit genom tre konsumentkreditavtal som ingåtts mellan tre konsumenter och de tre svarandena i de nationella målen. Kreditavtalen överläts till käranden i det nationella målet efter det att nämnda krediter hade återbetalats i förtid.

21 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 16.1 i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att rätten till en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden vid en förtidsåterbetalning av krediten även innefattar kostnader som inte beror på avtalets löptid.

22 I artikel 16.1 i direktiv 2008/48, jämförd med skäl 39 i samma direktiv, föreskrivs att konsumenten ska ha rätt att göra en förtidsåterbetalning av avtalet och åtnjuta en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden, varvid denna nedsättning utgörs av räntan och kostnaderna under avtalets återstående löptid.

23 Vad gäller begreppet ”den sammanlagda kreditkostnaden” definieras det i artikel 3 g i direktivet som samtliga kostnader, inklusive ränta, provision, skatter och alla andra slags avgifter, som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet och som kreditgivaren känner till, med undantag för notariatsavgifter. Denna definition innehåller således inte någon begränsning vad gäller kreditavtalets löptid.

24 Såsom framgår av bland annat begäran om förhandsavgörande och av de yttranden som ingetts av svarandena i de nationella målen samt övriga berörda parter i förevarande mål skulle hänvisningen till ”avtalets återstående löptid” i artikel 16.1 i direktiv 2008/48 kunna tolkas så, att den innebär att de kostnader som berörs av nedsättningen av den sammanlagda kreditkostnaden är begränsade till de kostnader som objektivt beror på avtalets löptid, de kostnader som enligt kreditgivaren är hänförliga till ett särskilt led i ingåendet eller verkställigheten av avtalet. Nämnda hänvisning skulle dock lika väl kunna tolkas som en indikation på att den beräkningsmetod som ska användas för att göra denna nedsättning består i att beakta samtliga kostnader som konsumenten har haft och därefter sänka beloppet proportionerligt i förhållande till avtalets återstående löptid.

25 En jämförande analys av de olika språkversionerna av artikel 16.1 i direktiv 2008/48 gör det inte möjligt att fastställa omfattningen av den nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden som föreskrivs i bestämmelsen. Den nederländska, den polska och den rumänska språkversionen av denna bestämmelse tyder nämligen, å ena sidan, på en nedsättning av de kostnader som är hänförliga till avtalets återstående löptid (”*een verlaging van de totale kredietkosten, bestaande uit de interesten en de kosten gedurende de resterende duur van de overeenkomst*”, ”*obniżki całkowitego kosztu kredytu, na*

którą składają się odsetki i koszty przypadające na pozostały okres obowiązywania umowy" och "*o reducere a costului total al creditului, care constă în dobânda și în costurile aferente duratei restante a contractului*"). Å andra sidan kännetecknas den tyska och den engelska språkversionen av nämnda bestämmelse av en viss tvetydighet och ger anledning att tro att kostnaderna hänförliga till denna period utgör en indikation på beräkningen av nedsättningen ("*das Recht auf Ermäßigung der Gesamtkosten des Kredits, die sich nach den Zinsen und den Kosten für die verbleibende Laufzeit des Vertrags richtet*" och "*reduction consisting of the interest and the costs for the remaining duration of the contract*"). I den italienska språkversionen av samma bestämmelse anges, i likhet med den franska språkversionen, ränta och kostnader som ska betalas ("*dovuti*" och "*dus*") under avtalets återstående löptid (*intérêts et frais "dus" pour la durée résiduelle du contrat*). Slutligen krävs det enligt den spanska språkversionen av artikel 16.1 i direktiv 2008/48 en nedsättning som inkluderar de kostnader som motsvarar avtalets återstående löptid ("*una reducción del coste total del crédito, que comprende los intereses y costes correspondientes a la duración del contrato que quede por transcurrir*").

26 Enligt domstolens fasta praxis ska denna bestämmelse emellertid inte tolkas enbart utifrån dess lydelse, utan också mot bakgrund av det sammanhang och de mål som eftersträvas med de föreskrifter som den ingår i (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 juli 2019, Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände, C-649/17, EU:C:2019:576, punkt 37).

27 Vad gäller sammanhanget erinrar domstolen om att det i artikel 8 i direktiv 87/102, som har upphävts och ersatts av direktiv 2008/48, föreskrevs att "[e]nligt de regler som fastställts av medlemsstaterna skall konsumenten […] ha rätt till rimlig nedsättning av den sammanlagda kostnaden för krediten".

28 Domstolen konstaterar således att artikel 16.1 i direktiv 2008/48 har gett konsumentens rätt till en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden ett konkret uttryck, genom att ersätta det vidsträckta begreppet "rimlig nedsättning" med det mer precisa "nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden" och lägga till att denna nedsättning ska avse "räntan och kostnaderna".

29 Vad gäller syftet med direktiv 2008/48 framgår det av domstolens fasta praxis att direktivet har som mål att säkerställa ett starkt skydd för konsumenten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 juni 2019, Schyns, C-58/18, EU:C:2019:467, punkt 28 och där angiven rättspraxis). Detta skyddssystem grundar sig på tanken att konsumenten intar en underlägsen ställning i förhållande till näringsidkaren i fråga om såväl förhandlingsförmåga som informationsnivå (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 april 2016, Radlinger och Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, punkt 63).

30 För att säkerställa detta skydd ska medlemsstaterna enligt artikel 22.3 i direktiv 2008/48 säkerställa att de bestämmelser de antar för att genomföra detta direktiv inte kan kringgås genom det sätt på vilket avtal formuleras.

31 Effektiviteten av konsumentens rätt till nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden skulle emellertid undergrävas om nedsättningen av krediten kunde begränsas till att endast avse de kostnader som enligt kreditgivaren har samband med avtalets löptid, eftersom kostnaderna och deras fördelning, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 54 i sitt förslag till avgörande, fastställs ensidigt av banken och faktureringen av kostnader kan innefatta en viss vinstmarginal.

32 Såsom den hänskjutande domstolen har understrukit skulle dessutom en begränsning av möjligheten till nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden till att endast avse de kostnader som uttryckligen är knutna till avtalets löptid medföra en risk för att konsumenten skulle åläggas högre engångsbetalningar vid kreditavtalets ingående, eftersom kreditgivaren skulle kunna frestas att reducera de kostnader som är beroende av avtalets löptid till ett minimum.

33 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 53 och 55 i sitt förslag till avgörande, medför det handlingsutrymme som kreditinstituten förfogar över vad gäller deras fakturering och interna organisation att det i praktiken är mycket svårt för en konsument eller en domstol att fastställa de kostnader som objektivt sett har samband med avtalets löptid.

34 Det ska tilläggas att kreditgivaren inte missgynnas på ett oproportionerligt sätt genom att kostnader som inte är beroende på avtalets löptid inkluderas i nedsättningen av den sammanlagda kreditkostnaden. Det ska nämligen erinras om att kreditgivarens intressen beaktas dels genom artikel 16.2 i direktiv 2008/48, som föreskriver, till förmån för kreditgivaren, rätten till kompensation för eventuella kostnader som har ett direkt samband med förtidsåterbetalning av avtalet, dels genom artikel 16.4 i direktivet, som ger medlemsstaterna en ytterligare möjlighet att se till att ersättningen är anpassad till villkoren för krediten och marknaden för att skydda kreditgivarens intressen.

35 Det ska slutligen påpekas att kreditgivaren, för det fall en kredit återbetalas i förtid, får tillbaka det utlånade beloppet i förväg, vilket således är tillgängligt för ett eventuellt nytt kreditavtal.

36 Mot bakgrund av samtliga dessa omständigheter ska tolkningsfrågan besvaras på följande sätt. Artikel 16.1 i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att konsumentens rätt till nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden vid en förtidsåterbetalning av krediten innefattar alla kostnader som konsumenten ska betala.

Rättegångskostnader

37 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

Artikel 16.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG ska tolkas så, att konsumentens rätt till nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden vid en förtidsåterbetalning av krediten innefattar alla kostnader som konsumenten ska betala.

Underskrifter